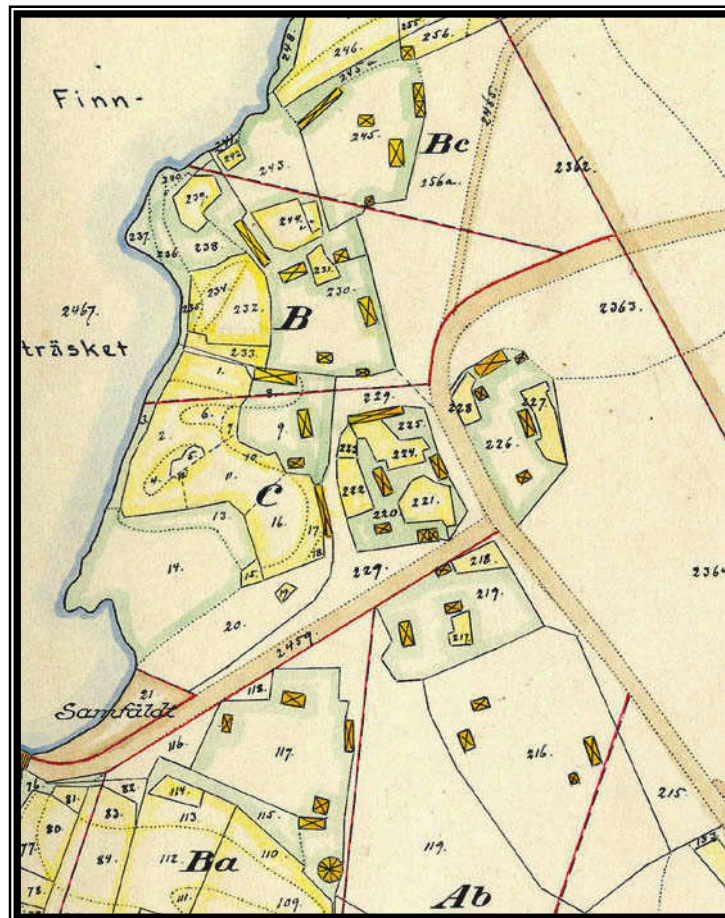

Om morfars farfar

Johan Jonsson Lindkvist

1822-1905

Finnträsk

Bakgrund	3
Mikael Olofsson - morfars farfars farfars morfar.....	3
Erik Andersson - morfars farfars farfars far.....	4
Anders Eriksson - morfars farfars farfar	4
Jonas Andersson - morfars farfars far	4
Johan Jonsson Lindkvist - morfars farfar	5
Barndomshemmet.....	6
Bouppteckning efter Jonas Andersson	7
Laga skifte 1864-1868.....	7
Lagfartsprotokollet	8
Johan Jonsson familj	9
Nödåren 1867-1868.....	10
Efter försäljningen.....	10
Finnträsk 4:1	12
Sammanfattning	13
Källhänvisningar	14

Bakgrund

Min morfar var en bra berättare. Han var född 1890 och berättade levande om sina äldre släktingar. En berättelse som han återkom till hade att göra med hans farfar Johan Jonsson Lindkvist (hädanefter kallad Johan Jonsson). Den handlade om hur Johan Jonsson hade varit tvungen att sälja sitt barndomshem, en gång i tiden en av de största gårdarna i byn; han föddes i ett av byns rikaste hem men med tiden kom han att beskrivas som fattig i husförhörslängden.

Jag lyssnade fascinerat på morfars berättelse men trots det kommer jag inte ihåg mer än berättelsens ramar. Idag har jag därför några frågor som jag skulle vilja ha svar på. Vad var anledningen till att morfars farfar sålde sin gård och sedan levde som inhyses? Vart tog han och hans familj vägen efter det att de hade sålt hemmanet?

Nu är det dags att ta reda på svaren, eller att åtminstone undersöka om svaren går att finna. Det är resultatet av de ansträngningarna som jag nu kommer att redovisa. Jag kommer att använda mig av kyrkoarkiv, domstolsarkiv och lantmäteriarxiv för att finna pusselbitar som kan besvara mina frågor. Men för att skapa en bakgrund till berättelsen om Johan Jonsson kommer först något om byn där det hela utspelades och om morfars släkts relation till den byn.

Mikael Olofsson - morfars farfars farfars morfar

Den by som morfar och hans anfäder levde i heter Finnträsk. Den ligger i norra Västerbotten, ungefär två mil nordväst in i landet från Byske räknat. Den är bebodd sedan mitten av 1700-talet. Enligt den förberedelse för skatteläggning som Lantmäteriet gjorde i början av 1800-talet var det den 23 april 1756 som Mikael Olofsson i Ersmark beviljades 30 års skattefrihet för sitt nybygge i Finnträsk¹, det som kom att benämnas som Finnträsk 1. Samma dokument anger också Finnträsk läge: ”*Finnträsk's nybygge är beläget ifrån sockenkyrkan och där varande marknadsställe 6 mil, har till närmaste handelsplats Piteå 7,5 mil.*”² Mikael Olofsson var morfars farfars farfars morfar. Han var född 1700 och var gift med Brita Hermansdotter som var född 1706.³

¹ FRM Västerbottens län akt EE:5 s. 5

² Ibid

³ Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv A1:2a s. 125, A1:3a s. 86

Erik Andersson - morfars farfars farfars far

År 1820 skedde det en skattläggning i Finnträsk och i samband med den skrevs följande i protokollet:

”En del, eller första bladet af Konungens Befallningshafvandes utslag af den 13de juni 1761, hvori finnes tillåtit att Finnträsk krono Nybygge må få utarbetas och innehafvas av trenne åboar, Mickel Olofssons son Erik Michelsson och måg Erik Andersson m.m.”⁴

Mikael Olofssons måg Erik Andersson var morfars farfars farfars far. Han var född 1726 och gift med Karin Michelsdotter som var född 1736⁵. De två vigdes 1760 och var omkring 1761 bosatta på Finnträsk 2.⁶ Erik Andersson avled 1776⁷ och Karin Michelsdotter den 29 mars 1815.⁸

Anders Eriksson - morfars farfars farfar

När det gjordes en skatteberedning i Finnträsk 1799 fanns det sex ”åboer” i byn. Nämligen Anders Eriksson, Adam Eriksson, Jakob Johansson, Olof Johansson, Johan Persson och Lars Persson.⁹ De båda första av dessa, Anders och Adam Eriksson var söner till Erik Andersson.¹⁰

Anders Eriksson, den äldste sonen, var född den 28 juni 1763¹¹. Han var morfars farfars farfar. Anders Eriksson vigdes 1787 med Christina Jonsdotter, född 1764.¹²

Enligt den karta som utarbetades i samband med skatteberedningen 1799 var Anders Eriksson och hans familj bosatta i den gård som morfars farfar längre fram föddes i och gick miste om. Gården blev med tiden känd under namnet Jon-Annersa gården.

Jonas Andersson - morfars farfars far

Jon-Annersa eller Jonas Andersson föddes den 27 mars 1793¹³, och var son till Anders Eriksson och Christina Jonsdotter. Han var morfars farfars far. År 1819, den 29 januari, gifte Jonas sig med Caisa-Lisa Johansdotter som var född den 28 november 1794.¹⁴

⁴ FRM Västerbottens län akt 24-BYK-GG37

⁵ Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv A1:2a s. 125

⁶ Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv A1:3a s. 86

⁷ Ibid

⁸ Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv F:1

⁹ FRM Västerbottens län akt 24-BYK-EE5

¹⁰ Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv A1:3a s. 86

¹¹ Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv C:4a

¹² Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv A1:4a

Johan Jonsson Lindkvist - morfars farfar

Då är vi framme vid huvudpersonen i den här redogörelsen – Johan Jonsson. Han var nämligen son till ovan nämnda personer: Jonas Andersson och Caisa-Lisa Johansdotter.

Johan Jonsson föddes i en familj som med tiden kom att bestå av, förutom föräldrarna, åtta barn. Johan föddes som nummer tre i ordningen. Datumet för hans födelse går inte att läsa i den brandskadade födelseboken däremot kan man se att han döptes den 24 september 1822 och att hans mor Cajs-Lisa var 27 år när han föddes.¹⁵ Om man går längre fram i tiden, till husförhörslängden 1818-1825 är hans födelsedatum angivet som 3 september 1822.¹⁶ Ännu längre fram, i husförhörslängden för åren 1892-1897, är han noterad som född den 5 september 1822.¹⁷

Johan hade sju syskon som var födda mellan åren 1819 och 1835. Enligt husförhörslängden för åren 1826-1843 var syskonen följande:

- Christina-Elisabet född 12/11 1819
- Anders född 19/10 1820
- Johan född 3/9 1822
- Brita Catrina född 2/7 1824
- Michael född 12/12 1826
- Axel född 22/5 1830
- Erika född 11/8 1833
- Gustav född 22/12 1835.¹⁸

¹³ Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv C:6:s 83

¹⁴ Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv A1:6a s. 22

¹⁵ Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv C:8

¹⁶ Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv A1:6a s. 22

¹⁷ Byske kyrkoarkiv A1:3a sid. 186

¹⁸ Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv A1:7a s. 20, A1:8a s. 106

Barndomshemmet

Under vilka förhållanden växte Johan Jonsson upp? Som vi redan sett var de många i familjen, vilket var vanligt på den tiden. Men hur var det för övrigt, hur var levnadsförhållandena? När Johan var 21 år gammal skedde en händelse som hjälper oss att få svar på den frågan. Den 7 januari 1844 avled nämligen hans mor och den 26 januari samma månad upprättades det en bouppteckning som detaljerat beskriver hans barndomshem.

Jon-Annersa gården 1956

Vid den här tidpunkten var det fortfarande hans far Jonas Andersson, som då var 49 år gammal, som ägde hemmanet. Därför ger bouppteckningen en bra bild av Johans barndomshem.

För att ta några exempel så fanns det boskap till ett värde av 186 riksdaler: ett sto, ett ungföl, sex kor, en kviga, sexton får, tio lamm och två getter. Det fanns åker- och körredskap till ett värde av 64 riksdaler däribland sex slädar, ett par stöttingar, ett bättre åkrede och en lång kärrflaka. Det fanns en välutrustad smedja, ett stort antal snickeriverktyg och dessutom en gammal båt.

Bland övriga tillgångar kan nämnas en ”brännvinspanna hatt och pipor 24 kannor” till ett värde av 16 riksdaler, ett par rullgardiner i salen, ett par vävstolar och inte minst - en ”svart Wallmans frack”.

Hemmanet nr 2 på 67/288 dels mantal värderades till 1000 riksdaler. Som tillgång fanns även 18 stycken reversfordringar till ett sammanlagt belopp av 589 riksdaler. Sammanlagt hade hemmet 2016 riksdaler i behållning.¹⁹

Bouppteckningen förmedlar bilden av ett välmående hushåll. Johan och hans sju syskon förefaller att ha växt upp under goda förhållanden materiellt sett. På samma hemman fanns fortfarande Anders Eriksson och hans hustru. Anders omtalas i husförhörslängden för 1818-1825 som föregångsman och man kan förmoda att de bodde i undantagsstugan (till vänster på bilden). De båda hade fortfarande många år kvar att leva. Anders Eriksson blev 89 år och levde till den 13 september 1852 och Christina Jonsdotter levde till den 29 november 1854 då hon avled 90 år gammal.²⁰

Bouppteckning efter Jonas Andersson

Som vi har konstaterat blev Jonas Andersson änkeman den 7 januari 1844. Året därpå, den 9 september 1845, gifte han sig igen; denna gång med Magdalena Lovisa Jonsdotter som var född den 27 oktober 1811.²¹ Den 3 november 1859, vid 48 års ålder blev hon änka. I den bouppteckning som hölls efter Jonas Andersson, den 13 februari 1860, får vi ytterligare lite information om Johan Jonsson.

När Jonas Andersson dör är han inte längre hemmansägare; han benämns ”föregångsmannen Jon Andersson” i bouppteckningen. Av den framgår att sonen Johan Lindqvist har en skuld till dödsboet. Den beskrivs så här: ”*Innestår hos Sonnen Johan Lindqvist af fastighets Summan, enl Revers och ränta 266:44.*”²² Ytterligare en fordring på Johan Lindqvist finns med, det beloppet är 8:12 och det finns ingen revers på den skulden.

Vi den här tidpunkten hade Johan köpt en del av hemmanet av sin far, och han är fortfarande skyldig 266 riksdaler av köpesumman.

Laga skifte 1864-1868

År 1828 påbörjades en av de stora jordreformerna i Sverige – det laga skiftet. Syftet med reformen var att effektivisera jordbruket genom att skapa större enheter. År 1864 var det dags

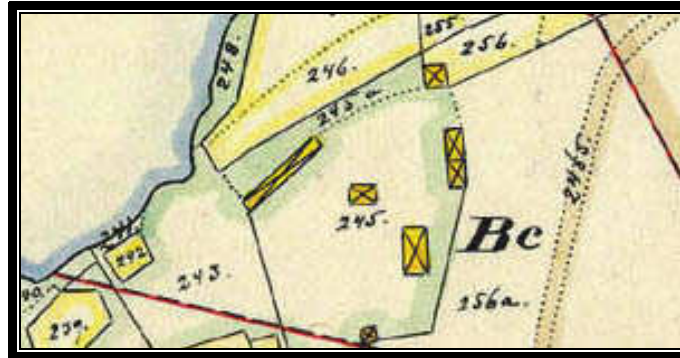
¹⁹ Skellefteå tingslags häradsrätt FII:18

²⁰ Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv A1:10a s. 111

²¹ Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv A1:9a s. 101

²² Skellefteå tingslags häradsrätt FII:24

för laga skifte i Finnträsk. Förrättningen pågick mellan 1864 och 1868. När förrättningen började finns det 17 hemmansägare i byn, och på Finnträsk 2 fanns det fem ägare; dessa var bröderna Anders Jonsson (1/8 dels mantal), Johan Jonsson (1/12 dels mantal) och Axel Jonsson (1/24 dels mantal), dessutom svågern Johan Fredriksson (1/8 dels mantal) som var gift med Jon Anderssons dotter Brita Catrina, samt Adam Fredriksson (1/8 dels mantal). Den del av Finnträsk 2 som Johan Jonsson ägde fick litterat Bc.²³

Utsnitt av laga skifte kartan

Den 27 november 1867 fanns Johan Jonsson med bland dem som hade undertecknat förrättningsprotokollet. Men när förrättningen slutligen var färdig, och det sista protokollet skrevs under den 21 juli 1868, fanns Johan Jonsson inte med. Uppenbarligen hade något hänt under perioden 27 november 1867 till den 21 juli 1868. Hemmansdelen hade bytt ägare. Men vem hade köpt det och varför hade det sålts?

Lagfartsprotokollet

I Skellefteå tingslags häradsrätts arkiv kan man finna en del av svaret. I lagfartsprotokollet finns en avskrift av köpebrevet. Det innehåller följande:

Till Bonden Johan Fredriksson Sundqvist i Finnträsk upplåter och försäljer jag Johan Johnsson i samma by, min i Finnträsk egande hemmansdel under N° 2 72/864 dels mantal med hus och jord, qvarn och qvarnställe samt min andel i byns gemensamma såg ... samt allt som till denna hemmansdel hör ... för en öfverneskommen köpe summa stor tusende /1000/ R dr , hvilken summa är denna dag betalt och warder härmed qvitterat ...

²³ FRM Västerbottens län akt 24-BYK-323

Skellefteå Finnträsk

Den 28 januari 1868

Joh. Jonsson säljare²⁴

Den som köpte hemmansdelen var Johan Fredriksson Sundqvist, gift med Brita Catrina Jonsdotter, och därmed svåger till Johan Jonsson.

Det belopp som Johan Jonssons hemmansdel såldes för var 1000 riksdaler. Var det en rimlig summa? Som en jämförelse värderades Jon Anderssons del av Finnträsk 2, 67/288 dels mantal till 1000 riksdaler. Hemmanet hade sedan delats mellan sönerna Anders, Johan och Axel. Johans del var 1/12 dels mantal. Det vill säga en tredjedel av den hemmansdel som Jon Andersson fick värderad till 1000 riksdaler år 1844. Försäljningen skedde dessutom under nödåret 1868. Sett från det perspektivet verkar inte beloppet orimligt.

Det framgår inte av kontraktet varför hemmanet såldes. Eftersom köpesumman var 1000 riksdaler, en stor summa på den tiden, och eftersom Johan inte köpte en annan fastighet utan sedan levde som inhyses, kan man förmoda att orsaken till försäljningen var att han var svårt skuldsatt och att köpesumman användes för att betala skulderna.

Johan Jonsson familj

En viktig del i bilden av Johan Jonsson är hans familj. Den 9 april 1849 gifte han sig med Lovisa Olofsdotter som var född 28 januari 1820. Under perioden 1850-1866 födde Lovisa 10 barn. Husförhörlängden²⁵ visar att familjen i början av 1868 bestod av föräldrarna och sex barn i åldrarna 1 – 16 år.

- Olof Mikael född 27/9 1851
- Catharina Lovisa född 20/11 1854
- Emilia född 1/10 1856
- Johanna född 25/10 1858
- Elise född 13/9 1863
- Johan Viktor född 16/9 1866

²⁴ Skellefteå tingslags häradsrätt AIIc:3

²⁵ Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv A1:11a s. 112

Fyra av barnen hade dött i tidig ålder:

- Emilia, som levde mellan 25/3 1853 – 7/12 1855
- Johan, som levde mellan 28/3 1850 – 12/11 1855
- Johan Viktor, som levde mellan 5/9 1861 – 9/8 1862
- En dödfödd flicka 1860²⁶

Utän tvivel hade familjen drabbats av en stor portion av sorger och bekymmer och det under en period av ovanligt stora svårigheter.

Nödåren 1867-1868

Under 1860-talet var det en period av flera nödår i Sverige, och dessa kulminerade under vintern 1867-68. I vilken utsträckning nödåren påverkade Johan Jonsson och hans familj är inte möjligt att säga. Men med tanke på att det under den perioden fanns sex minderåriga barn i familjen är det inte osannolikt att så är fallet och att nödåren därför hade betydelse för skuldsättningen och försäljningen av hemmanet.

I byns arkiv finns konceptet till en handling daterad 1867. I den berättas att en av byns invånare ”*lider både nöd och död, ingen av bönderna kan undsätta honom, då största delen är i samma ynkliga tillstånd, ty ingen av dem äger föda till sina hushåll eller sädeskorn för sine egendomar*”.²⁷

Efter försäljningen

Då återstår således frågan: Vart tog Johan Jonsson och hans familj vägen efter det att hemmansdelen hade sålts? När man läser husförhörslängden från tiden för försäljningen ser man att Johan hade strukits som ägare till littera Bc och att Johan Fredriksson Sundqvist angetts som ny ägare. Men Johan Jonsson familj finns fortfarande kvar på samma sida i husförhörslängden.

²⁶ Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv F:1

²⁷ *Finnträsk och Kälfors byar*, 1999, s. 44

	År.	Mån. och dag.
Jensson R. S. S. S.	1859	27
K. L. L. O. O.	1860	27
Olof Mikael	1851	27
Catharina Lovisa	1854	27
Emilia	1856	10
Johanna	1858	25
Johan S. S.	1861	27
Elise	1863	13
Johan S. S.	1866	16

Johan Fredriksson Sundqvist

Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv A1:11a s. 112

Så är också fallet i husförhörlängden för åren 1871-1880. Johan och hans familj, då endast hustru och två barn, finns fortfarande på Finnträsk 2, 1/12 dels mantal. Där fanns också Johans äldste son Olof Mikael Johansson med hustru och två barn.²⁸ Därför känns det inte långsökt att dra slutsatsen att Johan Fredriksson Sundqvist lät sin svåger med familj bo kvar på samma gård även efter försäljningen. Däremot är det inte möjligt att säga om de fick stanna kvar i huvudbyggnaden eller om de fick flytta till undantagsstugan. Att döma av den detaljerade laga skifteskartan fanns det ingen annan byggnad som var lämplig som bostad på den hemmansdelen. Med tanke på att de anges som den enda familjen på hemmansdelen är det faktiskt möjligt att de fick fortsätta att bo i huvudbyggnaden, åtminstone för en tid. Från och med 1878 finns även Salomon Johansson, son till Johan Fredriksson Sundqvist, skriven som boende på Finnträsk 2, 1/12 dels mantal.²⁹

I nästa volym av husförhörlängden, för åren 1881-1891, finns inte längre Johan Jonsson kvar på Finnträsk 2, 1/12 dels mantal och han benämns inte längre som inhyses. Han finns inte heller på Finnträsk 1 eller 3. Förmodligen är han bosatt på samfälld mark. År 1890 är följande

²⁸ Byske kyrkoarkiv A1:1a s. 111

²⁹ Ibid

personer skrivna tillsammans: Johan Jonsson och hans hustru Lovisa Olofsdotter; dottern Emilia, sonen Johan Victor Johansson med hustru Eva Boström och sonen Johan Sigurd född den 12 september 1890 (min morfar) och sonen Olof Mikael Johansson två barn. Både Olof Mikael Johansson och hans hustru Fredrika Antonsdotter är döda. Om Olof Mikael Johansson är noterat: "Död iföljd af att han blef öferkörd."³⁰

Även i nästa volym av husförhörslängden, för åren 1892-1897 är Johan Jonsson, hans hustru Lovisa Olofsdotter och dottern Emilia skrivna tillsammans med Johan Viktor Johansson och hans familj. I den volymen har det i anslutning till Johan Jonsson gjorts en notering i kolumnen fräjd och särskilda anteckningar – fattig.³¹

Finnräsk 4:1

Vart flyttade då familjen när man lämnade Finnräsk 2? Svaret finns troligtvis i en lantmäteriförrättning som upprättades år 1941.³² Den gällde ett område på samfälld mark i Finnräsk som min morfars far Johan Viktor Johansson inlöste enligt ensittarlagen.

Ensittarlagen bestämde att den som ägde ett eget hem på mark som ägdes av någon annan fick rätt att friköpa marken under vissa förutsättningar, även om markägaren motsatte sig detta. Två villkor måste vara uppfyllda:

1. Boningshusets värde måste uppgå till minst en fjärdedel av markens och byggnadernas sammanlagda värde.
2. Markområdet måste ha varit ur markägarens besittning i minst tio år, eller upplåten till nyttjaren med sådana villkor att den skulle förbli i dennes besittning i minst tio år.³³

Paragraf 5 i lantmäteriförrättningen innehåller följande information:

Det område, som enligt av jordägarna vitsordad uppgift inehafts av Lindqvist sedan slutet av 1800-talet, dock utan att något skriftligt nyttjanderättsavtal förelegat, var beläget å den av byns sam-
bl.a./
fälligheter, som angränsade fastigheten Finnräsk 2²⁷ samt på ett
från nyttjats
avstånd ~~av~~ denna av ungefär 60 meter. Området hade ~~härskats~~ av Lind-
qvist för bostadsändamål.

³⁰ Byske kyrkoarkiv A1:2a s. 141

³¹ Byske kyrkoarkiv A1:3a s. 186

³² FRM Västerbottens län akt 24-BYK-1348

³³ <http://sv.wikipedia.org/wiki/Ensittarlagen> 2009-12-28

Det område som 1941 blev inlöst och fick beteckningen Finnträsk 4:1 hade alltså använts för bostadsändamål sedan slutet av 1800-talet. Den bostad som fanns på platsen när förrättningen gjordes var byggd 1904.³⁴ Vad slags byggnad som innan dess fanns på området framgår däremot inte. Men med stor sannolikhet var det på det som nu är Finnträsk 4:1, eller i närheten av den fastigheten, som Johan Jonsson levde efter det att han hade lämnat sitt hemman för gott.

Slutligen dog Johan Jonsson. Det skedde, enligt bouppteckningen³⁵, den 30 maj 1905. Då var min morfar 14 år. Det är lätt att föreställa sig att den innan dess funnits flera tillfällen för min morfar att lyssna till sin farfar Johans berättelser om livet på Jon-Annersa gården och om den hemska upplevelsen att sälja sitt hemman.

Sammanfattning

Syftet med den här texten är att finna svar på följande frågor om morfars farfar Johan Jonsson Lindkvist:

- Vad var anledningen till han sålde sin hemmansdel och sedan levde som inhyses?
- Vart tog han och hans familj vägen efter försäljningen?

Till viss del har frågorna fått svar. Johan Jonsson sålde sin del av Finnträsk 2, 67/288 dels mantal, till sin svåger Johan Fredriksson Sundqvist. Köpesumman var 1000 riksdaler. Förmodligen var orsaken till försäljningen skuldsättning. Med tanke på att försäljningen skedde under de svåra nödåren 1867-68 är det inte orimligt att anta att svårigheterna under den perioden kan ha bidragit till han tvingades sälja sin hemmansdel.

Husförhörslängderna visar att han bodde kvar med sin familj på samma hemmansdel även efter det att den hade sålts till Johan Fredriksson Sundqvist, och att de i början på 1880-talet flyttade därifrån; troligtvis till det samfällda område som längre fram blev fastigheten Finnträsk 4:1.

³⁴ FRM Västerbottens län akt 24-BYK-1348

³⁵ I eget arkiv

Källhänvisningar

Otryckta källor

Byske kyrkoarkiv

Fastighetsregistermyndighetens i Västerbottens län arkiv

Skellefteå landsförsamlings kyrkoarkiv

Skellefteå tingslags häradsrätts arkiv

Tryckta källor

Finnträsk och Kälfors byar, Piteå 1999

Internet

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Ensittarlagen> 2009-12-28